અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

ગુજરાતની વડી અદાલત, અમદાવાદ ખાતે

ફોજદારી અપીલ નં. ૮૧૨ /૨૦૦૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયાધીશ શ્રી કે.જે. ઠાકર

==

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?
૨	પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
૩	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ પણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?
૫	શું આને સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવાનો રહેશે?

==

ગુજરાત રાજ્ય....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

મહેન્દ્રસિંહ હકુમતસિંહ વાઘેલા અને ૩....પ્રતિપક્ષી(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

==

ઉપસ્થિતિ:

સુશ્રી મોનાલી ભટ્ટ, અપીલકર્તા(એસ) ક્રમાંક ૧ માટે એ.પી.પી.

શ્રી એમ.બી. પારીખ, વિરોધી પક્ષના/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ – ૪ માટેના વકીલ

==

કોરમ : **માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ કે.જે. ઠાકર**

તારીખ : ૦૯/૦૨/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. રાજ્યે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં "સી.આર.પી.સી.") ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ આ ફોજદારી અપીલ, ૦૭.૦૪.૨૦૦૩ના ચુકાદા અને આદેશ સામે, જે માનનીય બીજા ફાસ્ટ ટ્રેક ન્યાયાધીશ, અમરેલી દ્વારા સત્ર કેસ નં.૧૧૬

/૨૦૦૨માં આપ્યો હતો, દાખલ કરી છે. ઉક્ત કેસ વર્તમાન પ્રતિવાદીઓ–મૂળ આરોપીઓ સામે ભારતીય દંડ સંહિતા (ટૂંકમાં "આઈ.પી.સી.") ની કલમો ૪૯૮–એ, ૩૦૬ અને ૧૧૪ હેઠળના ગુના માટે નોંધાયો હતો.

૨. મૂળ ફરિયાદીએ ફોજદારી પુનરીક્ષણ અરજી નં. ૨૮૩/૨૦૦૩ દાખલ કરી હતી, જેમાં ૧૯.૦૧.૨૦૧૫ના રોજ, આ અદાલતે નીચે મુજબનો આદેશ કર્યો હતો:

> "વિદ્વાન વકીલ શ્રી આર.સી. કક્કડ જણાવે છે કે તેમને ફરિયાદ પક્ષ સાથે હાજર થવાની પરવાનગી આપવામાં આવી શકે છે.
>
> તેઓ ફોજદારી પુનરીક્ષણ અરજી નં. ૨૮૩/૨૦૦૩ પાછી ખેંચવાની પરવાનગી માગે છે. તેમ છતાં, દસ્તાવેજો અલગ કરવામાં ન આવે. દસ્તાવેજો ફોજદારી અપીલ નં. ૮૧૨/૨૦૦૩ સાથે રાખવામાં આવે અને ફોજદારી પુનરીક્ષણ અરજીમાં ઉઠાવવામાં આવેલ આધાર પણ અપીલના મેમોરેન્ડમનો ભાગ માનવામાં આવે.
>
> બધા મુદ્દાઓને અંતિમ સુનાવણી માટે ૯મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫ના રોજ યાદીબદ્ધ કરવામાં આવે.

૩. ફરિયાદ પક્ષના સંક્ષિપ્ત તથ્યો એ મુજબ છે કે ફરિયાદી–રણુભા ચેનુભા જાડેજા તેમના પરિવાર સાથે ગામ મુંગણી, તા. સિક્કા, જી. જામનગર ખાતે રહે છે અને ખેતીકામ કરીને પોતાના પરિવારનું ગુજરાન ચલાવે છે. ફરિયાદ પક્ષનો વધુ આક્ષેપ એવો છે કે તેમની અવસાન પામેલી પુત્રી હિનાબેનનો ઘટનાથી છ માસ પૂર્વે આરોપી નં. ૧ સાથે લગ્ન થયેલ હતા અને અવસાન પામેલી સંયુક્ત કુટુંબમાં તેના સાસરિયા સાથે રહેતી હતી. લગ્ન પછી તે સાત–આઠ વખત પોતાના પિયરમાં આવી હતી અને પોતાના માતાપિતાને ફરિયાદ કરી હતી કે આરોપી નં. ૧–મહેન્દ્રસિંહ–તેના પતિ અને આરોપી નં. ૩–તેની સાસુ, તારાબા, લગ્ન સમયે લાવવામાં આવેલી અપૂરતી દહેજની બાબતે તેને મેણા મારી રહ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષનો વધુ આક્ષેપ એવો છે કે આરોપીઓ તેના માતાપિતાથી કપડાં, રૂપિયા, સોનું અને ફર્નિચરની માંગણી કરતા હતા. આરોપીઓની માંગણીને અનુસરી ફરિયાદીએ એક વખત રૂ. ૫૦૦૦/– ચૂકવ્યા હતા. તેમ છતાં આરોપીઓએ તેમની માંગણી ચાલુ રાખી અને માંગણી પૂર્ણ ન થતાં તેમણે અવસાન પામેલાને માનસિક તથા શારીરિક ત્રાસ આપ્યો. અંતે આ હેરાનગતિ અસહ્ય બની જતા, અવસાન પામેલાએ પોતે જ પોતાના શરીર પર કેરોસીન ઢોળી અને આગ લગાવી આત્મહત્યા કરી. ત્યારબાદ તેને અમરેલી સરકારી હોસ્પિટલ ખાતે લઈ જવામાં આવી, જ્યાં તેનું અવસાન થયું. આ તથ્યોના આધારે અમરેલી સિટી પોલીસ સ્ટેશન ખાતે આઈ–સીઆર નં. ૯૭/૨૦૦૨ તરીકે ફરિયાદ નોંધવામાં આવી.

૪. તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, આરોપપત્ર માનનીય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. કેસ ફક્ત સત્ર અદાલત દ્ધારા ચલાવવાને યોગ્ય હોવાથી, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૦૯ હેઠળ અમદાવાદની માનનીય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ અદાલતે ઉક્ત કેસને બીજી ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલત, અમરેલીને સોપ્યો, જે બાદમાં સત્ર કેસ નં. ૧૧૬/૨૦૦૨ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો. વિરોધી–આરોપીઓએ દોષી હોવાનું સ્વીકાર્યું નહોતું અને પોતાને વિચારીત કરવાની માંગ કરી હતી, તેથી તેમનો આક્ષેપિત ગુનાઓ માટે વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૫. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે નીચેના સાક્ષીઓની તપાસ કરી છે:

પી.ડબ્લ્યુ. નં.	સાક્ષીઓ	આંક નં.
૧	ડૉ. હરેશભાઈ દલસુખભાઈ યાદવ	૧૩
૨	અનિલભાઈ નટવરલાલ ઘમેચા	૧૭

૩	ફરિયાદી–રણુભા ચેનુભા	૨૦
૪	નરહરિભાઈ રાવજીભાઈ પટેલ	૨૨
૫	દિલૂબા રણુભા જાડેજા	૨૫
૬	કાળુભા દિપસિંહ જાડેજા	૨૭
૭	આઈ.ઓ. ગંડાભાઈ કળાભાઈ દેસાઈ	૩૦

૬. ફરિયાદ પક્ષે તેના કેસના સમર્થનમાં નીચે મુજબનું દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યું છે:

અનુક્રમ નં.	દસ્તાવેજી પુરાવો	આંક નં.ો
૧	પી.એમ. નોંધ માટેનું પત્ર	૧૪
૨	મૃતક–હિનાબેનની પી.એમ. નોંધ	૧૫
૩	મૃતકના કપડાં અમરેલી પોલીસ સ્ટેશનને આપવા અંગેનું પત્ર	૧૬

૪	ગુનાસ્થળ પંચનામું	૧૮
૫	તપાસ પંચનામું	૧૯
૬	ફરિયાદ	૨૧
૭	પીએસઓ અમરેલીનો અહેવાલ	૨૩
૮	અપરાધસ્થળનો અહેવાલ જે એફ.એસ.એલ. અધિકારી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો	૩૩
૯	મૃતકના મૃતદેહની પ્રાપ્તી રાણુભા માનુભાને આપવામાં આવી હતી	૩૪
૧૦	મુદ્દામાલનું પત્ર રાસાયણિક વિશ્લેષકને મોકલવામાં આવ્યું હતું	૩૧
૧૧	મુદ્દામાલની રસીદ	૩૨
૧૨	રસાયણ વિશ્લેષકનું અગ્રસરણ પત્ર	૨૯

૭. નીચલી અદાલતમાં ચાલેલી સુનાવણીના અંતે અને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીઓના નિવેદન નોંધ્યા પછી તથા ફરિયાદ પક્ષ અને બચાવ પક્ષ તરફથી દલીલો સાંભળ્યા બાદ, અમરેલીના વિદ્વાન રમા ફાસ્ટ ટ્રેક ન્યાયાધીશે આરોપીઓને તેમની સામે લગાવવામાં આવેલા તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો.

૮. ઉપરોક્ત ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત ચુકાદા અને આદેશથી અસંતોષિત અને વ્યથિત થઈને, અપીલકર્તા–રાજ્યે વર્તમાન ફોજદારી અપીલ દાખલ કરી છે.

૯. સુશ્રી મોનાલી ભટ્ટ, વિદ્વાન અતિરિક્ત જાહેર ફરિયાદી વકીલે આ અદાલત સમક્ષ સમગ્ર પુરાવા પર્યંતની રજૂઆત કરી હતી અને સત્ર અદાલત સમક્ષ રજૂ થયેલા પુરાવાનું સૂક્ષ્મ રીતે વાચન કર્યું હતું. તેમણે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–એની જોગવાઈઓ પર પણ આધાર મૂક્યો હતો, કારણ કે તે ઉઠાવવામાં આવેલા આધાર પૈકીનો એક આધાર છે. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, આ એક સ્વીકારેલ સ્થિતિ છે કે મૃતકના લગ્નનો સમયગાળો બે માસનો હતો. તેમણે આગળ રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતે ફરિયાદી–રણુભા ચેનુભા

જાડેજા તથા તેમની પત્ની દેલુભા રણુભાઈ, જેમની પૂછપરછ અનુક્રમે આંક ૨૦ અને ૨૫ પર કરવામાં આવી હતી, તેમનો પુરાવો માનવો જોઈએ હતો, અને તેમણે વર્ણન કર્યું છે કે આરોપીઓના હાથે મૃતકને માનસિક તથા શારીરિક રીતે કેવી રીતે હેરાન કરવામાં આવતી હતી; અને તેમણે આ પણ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે પણ તેમની પુત્રી–મૃતક તેમના ઘેર આવતી, ત્યારે તે આરોપીઓ દ્વારા માંગવામાં આવતાં દહેજની અપર્યાપ્ત રકમના કારણે થતી શારીરિક તથા માનસિક હેરાનગતિ વિશે તેમને જણાવતી હતી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીઓ કપડાં, સોનું, પૈસા અને ફર્નિચરની માંગણી કરતા હોવાથી, ફરિયાદીએ પોતાની પુત્રીને રૂપિયા ૫,૦૦૦/– આપ્યા હતા, જેથી મૃતક તેના સાસરીયામાં શાંતિપૂર્વક રહી શકે. તેમણે આ પણ રજૂ કર્યું હતું કે નીચલી અદાલતે રેકોર્ડ પુરાવાની મૂલવણીમાં ભૂલ કરી હતી અને આરોપીઓને ખોટી રીતે નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો હતો. તેથી તેમણે વિનંતી કરી હતી કે ફોજદારી અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે અને વિદ્વાન નીચલી અદાલતે પસાર કરાયેલ વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ રદ કરીને રદ કરવામાં આવે.

૧૦. તેના સામે, વિરોધી–આરોપી પક્ષના વિદ્વાન વકીલે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદો અને આદેશને સમર્થન આપ્યું અને રજૂઆત કરી કે ફરિયાદ પક્ષે રેકોર્ડ પર રજૂ કરેલા પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યા બાદ તે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી, આ અદાલત તરફથી તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી. તેમણે નીચલી

અદાલતના તારણો પર આધાર મૂક્યો અને રજૂ કર્યું કે ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપતાં સુસંગત કારણો આપ્યાં છે. તેમણે વધુમાં પણ રજૂ કર્યું કે ફરિયાદીની પ્રતિપરીક્ષા પરથી પણ એ સાબિત થતું નથી કે મૃતકને ક્રૂરતા અપવામાં આવી હતી અથવા ધારા ૩૦૬ કે ધારા ૪૯૮–એ આઈ.પી.સી.ના તત્ત્વો સંતોષાય છે. જણાવાયું છે કે ઘટનાક્રમ અને ક્રૂરતાના આક્ષેપો વચ્ચે કોઈ સંબંધ નહોતો. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં તેમણે રામૈયા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય (૨૦૧૪(૯) એસ.સી.સી. ૩૬૫)ના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે અને રજૂ કર્યું કે તે ચુકાદામાં નિર્ધારિત અનુપાતને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અપીલ રદ કરવામાં આવવા યોગ્ય છે. તેમણે આ અદાલતનું મૃતકના પિતાની પ્રતિપરીક્ષા તરફ ધ્યાન દોર્યું, જેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે મૃતક તેના માતા–પિતાના નિવાસસ્થાને જતી હતી ત્યારે માતા–પિતા તેને એસ.ટી.ની ટિકિટના ભાડાં માટે પૈસા આપતા હતા અને તે ભાડું, જે મૃતકના પિતાએ ચૂકવ્યું હતું, તેને આરોપી નં.૧ દ્વારા દહેજની માંગણી કહી શકાય નહીં. તેથી, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે પસાર કરેલો વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ યોગ્ય અને યથાર્થ છે અને વર્તમાન ફોજદારી અપીલ રદ કરવામાં આવવી જરૂરી છે.

૧૧. મેં અપીલકર્તા–રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એ.પી.પી. તથા વિરોધી–આરોપીઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલની દલીલો સાંભળી છે અને તેમની સહાયથી રેકોર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું છે

૧૨. આ બાબત અદાલતને આરોપી સામેના પુરાવા તરફ દોરી જાય છે. આરોપી સામેના કેસનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં, અધિનિયમોની કેટલીક જોગવાઈઓનો સંદર્ભ લેવો લાભદાયી રહેશે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–એ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:–

> "૧૧૩–એ. વિવાહિત સ્ત્રીની આત્મહત્યા માટેના દુષ્પ્રેરણ બાબતની અનુમાનની જોગવાઈ.– જ્યારે પ્રશ્ન એ હોય કે સ્ત્રીએ કરેલી આત્મહત્યા તેના પતિ અથવા તેના પતિના કોઈ સગાએ દુષ્પ્રેરિત કરી હતી કે કેમ, અને એ દર્શાવવામાં આવે કે તેણીએ તેના લગ્નની તારીખથી સાત વર્ષની અવધિની અંદર આત્મહત્યા કરી હતી તથા તેના પતિ અથવા આવા તેના પતિના સગાએ તેણી પર ક્રૂર વર્તન આચર્યું હતું, ત્યારે અદાલત કેસની બધી અન્ય પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને અનુમાન કરી શકે છે કે એવી આત્મહત્યા તેના પતિ દ્વારા અથવા આવા તેના પતિના સગા દ્વારા દુષ્પ્રેરિત કરવામાં આવી હતી.સ્પષ્ટીકરણ.—આ કલમના હેતુઓ માટે, "ક્રૂરતા"નો અર્થ ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦નો ૪૫)ની કલમ ૪૯૮એમાં આપેલા અર્થ જેવો જ રહેશે.]"

૧૩. આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૬ અને ૧૧૪ નીચે મુજબ પ્રદાન કરે છે:

> "૩૦૬. આત્મહત્યાનું ઉશ્કેરણ.−−જો કોઈ વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરે, તો જે કોઈ એવી આત્મહત્યાના કરણને ઉશ્કેરે, તેને દસ વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે તેવી મુદત માટે કોઈપણ પ્રકારની કેદથી દંડિત કરવામાં આવશે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.
>
> ૧૧૪. જ્યારે ગુનો કરવામાં આવે ત્યારે ઉશ્કેરનાર હાજર હોય:− જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ, જે ગેરહાજર હોય તો ઉશ્કેરનાર તરીકે દંડનીય ઠરે, તે કૃત્ય અથવા ગુનો, જેના માટે ઉશ્કેરણાના પરિણામે તે દંડનીય ઠરવાનો હોત, કરવામાં આવે ત્યારે તે કૃત્ય અથવા ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે."

૧૪. એસ.એસ. ચીણા વિ. વિજય કુમાર મહાજન અને અન્યના કેસમાં, (૨૦૧૦) ૧૨ એસસીસી ૧૯૦), સર્વોચ્ચ અદાલતે અનુચ્છેદ નં. ૧૯ થી ૨૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૧૯. "ઉશ્કેરણી"ની વ્યાખ્યા સંહિતાની કલમ ૧૦૭ હેઠળ આપવામાં આવી છે. અમને કલમ ૧૦૭ને પુનઃઉલ્લેખિત કરવું યોગ્ય જણાય છે, જે નીચે મુજબ છે:

> ૧૦૭. કોઈ બાબતનું દુષ્પ્રેરણ.—કોઈ વ્યક્તિ નીચે પ્રમાણે કોઈ બાબત કરાવવામાં દુષ્પ્રેરણા આપે છે, જે કે—પ્રથમ.—એ બાબત કરવા માટે કોઈ વ્યક્તિને ઉશ્કેરે છે; અથવા દ્વિતીય.—એ બાબત કરવા માટે એક અથવા વધુ અન્ય વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ સાથે કોઈ પણ ષડયંત્રમાં સંડોવાય છે, જો તે ષડયંત્રના અનુસરણમાં અને એ બાબત કરાવવા માટે કોઈ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર અવગણના થાય; અથવા તૃતીય.—કોઈ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર અવગણના દ્વારા, જાણજોઈને એ બાબત કરાવવામાં સહાય કરે છે।

૨૦. કલમ ૧૦૭ સાથે સંયુક્ત રીતે ઉમેરવામાં આવેલી સ્પષ્ટીકરણ ૨ નીચે મુજબ વાંચાય છે: "સ્પષ્ટીકરણ ૨.−−જે કોઈ વ્યક્તિ, તે કૃત્યના આચરણ પૂર્વે અથવા તે કૃત્યના આચરણ સમયે, તે કૃત્યના આચરણને સુલભ બનાવવા માટે કંઈક કરે છે અને તે રીતે તે કૃત્યના આચરણને સુલભ બનાવે છે, તે વ્યક્તિએ તે કૃત્ય કરવામાં સહાય કરી હોવાનું કહેવાય."

૧૫. એ સુસ્થિર કાનૂન છે કે જ્યાં સીધો પ્રત્યક્ષદર્શી વર્ણન ઉપલબ્ધ ન હોય અને મામલો પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત હોય, ત્યાં અદાલતે લાગુ કરવાનો સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યારે કોઈ આરોપજનક પરિસ્થિતિ આરોપી સમક્ષ મૂકી દેવામાં આવે અને તે આરોપી તેની કોઈ સ્પષ્ટતા ન આપે અથવા એવી સ્પષ્ટતા આપે જે અસત્ય ઠરે, ત્યારે તે પરિસ્થિતિઓની સાંકળને પૂર્ણ કરવા માટે એક વધારાની કડી બની જાય છે. આ સંદર્ભમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ત્રિમુખ મરોટી કિર્કન વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ((૨૦૦૬) ૧૦ એસસીસી ૬૮૧) ના મામલે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:–

> ૨૧. સંજોગજન્ય પુરાવા પર આધારિત એવા કેસમાં, જ્યાં કોઈ આંખે જોયેલા સાક્ષીની વાત ઉપલબ્ધ ન હોય, ત્યાં કાયદાનો એક અન્ય સિદ્ધાંત પણ ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે. તે સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યારે કોઈ દોષારોપક પરિસ્થિતિ આરોપીના સમક્ષ મુકાય અને સંબંધિત આરોપી તો કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપે જ નહીં અથવા એવું સ્પષ્ટીકરણ આપે કે જે ખોટું હોવાનું જણાય, ત્યારે તે પરિસ્થિતિ સંજોગોની સાંકળમાં એક વધારાની કડી બની જાય છે અને તેને પૂર્ણ કરે છે. આ દૃષ્ટિકોણ આ અદાલતના સુનિશ્ચિત ચુકાદાઓમાં અપનાવવામાં આવ્યો છે. [જુઓ, તમિલનાડુ રાજ્ય વિ. રાજેન્દ્રન (એસસીસી પરા

૬) : (૧૯૯૯ એર એસસીડબ્લ્યુ ૩૫૩૬) (પરા ૬); ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. ડો. રવીન્દ્ર પ્રકાશ મિત્તલ (એસસીસી પરા ૩૯ : એર પરા ૪૦) : (૧૯૯૨ એર એસસીડબ્લ્યુ ૨૪૧૭); મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. સુરેશ (એસસીસી પરા ૨૭) : (૨૦૦૧ એર એસસીડબ્લ્યુ ૫૨૫૧) (પરા ૧૫); ગણેશ લાલ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય (એસસીસી પરા ૧૫) : (૨૦૦૧ એર એસસીડબ્લ્યુ ૫૨૫૧) (પરા ૧૫) તથા ગુલાબ ચંદ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (એસસીસી પરા ૪) : (૧૯૯૫ એર એસસીડબ્લ્યુ ૨૫૦૪).]

૨૨. જ્યાં આરોપ છે કે આરોપીએ પોતાની પત્નીની હત્યા કરી છે અને ફરિયાદ પક્ષ એ દર્શાવવા માટે પુરાવા રજૂ કરવામાં સફળ થાય છે કે ગુનો બન્યા પહેલાં ટૂંકા સમય અગાઉ બંનેને સાથે જોયા હતા અથવા ગુનો તે નિવાસગૃહમાં બને છે જ્યાં પતિ પણ સામાન્ય રીતે રહેતો હતો, ત્યાં સતત એવો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે જો આરોપી આ બાબતનું કોઈ સ્પષ્ટીકરણ ન આપે કે પત્નીને ઈજાઓ કેવી રીતે પહોંચી, અથવા એવું સ્પષ્ટીકરણ આપે જે ખોટું ઠરે, તો તે એક મજબૂત પરિસ્થિતિ ગણાય છે, જે દર્શાવે છે કે ગુનો કરવા માટે તે જ જવાબદાર છે. નીકા રામ વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય : (એઆઈઆર ૧૯૭૨ એસસી ૨૦૭૭) માં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે આરોપી જ્યારે તેની પત્નીની હત્યા "ખુખરી" વડે ઘરમાં થઈ ત્યારે એકલો જ તેની

સાથે હતો અને આરોપી સાથે તેના સંબંધો તણાવપૂર્ણ હતા, તો તેના દ્વારા કોઈ સુસંગત સ્પષ્ટીકરણ ના અપાય તો તે તેની દોષિતતા તરફ સૂચન કરે છે. ગણેશલાલ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, (૧૯૯૨ એર એસસીડબ્લ્યુ ૧૧૭૫) માં અપીલકર્તા સામે તેની પત્નીની હત્યાના ગુનામાં કાર્યવાહી કરવામાં આવી, જે તેની જ ઘરના અંદર ઘટી હતી. નોંધાયું હતું કે જ્યારે મૃત્યુ તેના સંરક્ષણમાં થયું હતું, ત્યારે ધારા ૩૧૩, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળના તેના નિવેદનમાં પત્નીના મૃત્યુના કારણ બાબતે અપીલકર્તા પર વિશ્વસનીય સ્પષ્ટીકરણ આપવાની ફરજ હતી. ફરિયાદ પક્ષના કેસનો માત્ર ઈનકાર અને તેની સાથે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ ન હોવું, આરોપીની નિર્દોષતા સાથે અસંગત, પરંતુ એ ધારણા સાથે સુસંગત ગણાયું કે અપીલકર્તા પોતાની પત્નીની હત્યાના ગુનામાં મુખ્ય આરોપી છે. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. ડો. રવીન્દ્ર પ્રકાશ મિત્તલ માં, તબીબી પુરાવાએ દર્શાવ્યું કે પત્નીનું રાત્રિના અંતિમ ભાગમાં અથવા વહેલી સવારે ગળું દબાવવાથી મૃત્યુ થયું હતું અને તેના શરીર પર કેરોસીન છાંટી તેને આગ લગાવવામાં આવી હતી. પતિનો બચાવ એવો હતો કે પત્નીએ પોતાને સળગાવી આત્મહત્યા કરી હતી અને તે વખતે તે ઘરમાં હાજર ન હતો. પત્નીએ પોતાના સગાઓને લખેલા પત્રોએ દર્શાવ્યું કે પતિ તેની સાથે દુર્વ્યવહાર કરતો હતો અને તેમના સંબંધો તણાવપૂર્ણ હતા; વધુમાં, પુરાવાએ દર્શાવ્યું કે રાત્રે બંને એક જ રૂમમાં હતા. ઠરાવાયું હતું કે

સંજોગોની સાંકળ સંપૂર્ણ હતી અને પત્નીની હત્યા ગળું દબાવીને પતિએ જ કરી હતી; તેથી આ અદાલતે વડી અદાલતનો આરોપીને નિર્દોષ છોડવાનો ચુકાદો રદ કર્યો અને તેને ધારા ૩૦૨, ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યો. તમિલનાડુ રાજ્ય વિ. રાજેન્દ્રન માં, પત્ની એક ઝૂંપડામાં મૃત હાલતમાં મળી હતી, જેમાં આગ લાગી હતી. પુરાવાએ દર્શાવ્યું કે આરોપી અને તેની પત્નીને રાત્રે આશરે ૯.૦૦ વાગ્યે ઝૂંપડીમાં સાથે જોયા હતા અને સવારે, જ્યારે ઝૂંપડીમાં આગ લાગી હતી, ત્યારે આરોપી છત મારફતે બહાર આવ્યો હતો. તેનો સ્પષ્ટીકરણ એવું હતું કે આ અકસ્માતી આગનો બનાવ હતો, જેના પરિણામે તેની પત્ની અને એક પુત્રીનું મૃત્યુ થયું. તબીબી પુરાવાએ દર્શાવ્યું કે પત્નીનું મૃત્યુ દાઝવા કારણે નહીં, પરંતુ ગળું દબાવવાના પરિણામે થયેલ શ્વાસરોધથી થયું હતું. તેથી એવું કહેવાંમાં કોઈ સંકોચ હોઈ શકે નહીં કે ગુનો કરનાર આરોપી જ હતો (પતિ).

૧૬. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણય તથા આ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતાં, પરિસ્થિતિઓ માત્ર એટલું જ દર્શાવે છે કે આરોપીઓએ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં, આ તેમના વિરુદ્ધનો ખોટો કેસ છે એમ કહેવા સિવાય અન્ય કંઈ પણ કહ્યું નથી.

બુટા સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય (૧૯૯૧ ક્રિ.લ.જ. ૧૪૬૪) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૮ અને ૯ માં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

> ૮. હવે અમે અપીલકર્તા તથા તેની પત્નીને થયેલી ઈજાઓ અંગેના પુરાવાનો વિચાર કરી શકીએ છીએ. નિર્વિવાદપણે અપીલકર્તા અને તેની પત્નીને ઈજાઓ થઈ હતી. આ વાત પી.ડબ્લ્યુ. ૨–ડૉ. મંજિત સિંહના પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે. તેમના પુરાવાથી જણાય છે કે અપીલકર્તાના પીઠ અને છાતી પર તીખી ધારવાળા બે છિદ્રક ઘા તથા ડાબા હાથના કાંડા અને છાતીના આગળના ભાગ પર બે ઘસારા હતા. તેમની પત્ની ગુરબચન કૌરના ડાબા પેરાયટલ પ્રદેશમાં ખોપરી સુધી ઊંડો ચીરોવાળો ઘા, જમણા જાંઘ અને જમણા ગ્લુટિયલ પ્રદેશ પર તીખા છિદ્રક બે ઘા, ટાંકીના સાંધા આસપાસ સોજો તથા ડાબા ખભાના સાંધા પર ઘસારો હતો. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ એ ઈજાઓનું સ્પષ્ટીકરણ એ રીતે કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે જ્યારે તેમણે મૃતકને બચાવવા જતાં પી.ડબ્લ્યુ. ૭ અને ૮ને અટકાવવાનો પ્રયાસ કર્યો ત્યારે તેમને આ ઈજાઓ થઈ. તેમનો પક્ષ એવો છે કે જ્યારે તેમણે અપીલકર્તા અને તેની પત્નીને પોતાના પર હુમલો કરતાં જોયા, ત્યારે તેમણે પોતાના શસ્ત્રોથી પ્રત્યુત્તર આપ્યો અને વિવાદિત ઈજાઓ પહોંચાડી. બચાવ પક્ષનું વર્ણન એવું છે કે હુમલો શરૂ થયો ત્યારે

તેમને આ ઈજાઓ થઈ, તેમણે પાછો પ્રતિકાર કર્યો અને મૃતક તેમજ પી.ડબ્લ્યુ. ૭ અને ૮ને ઈજાઓ પહોંચાડી; પરંતુ દુર્ભાગ્યે મૃતક તેની ઈજાઓના કારણે મૃત્યુ પામ્યો. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તેમના અનુસાર તેમણે ખાનગી બચાવના અધિકારના ઉપયોગમાં આ ઈજાઓ પહોંચાડી. જોકે વડી અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ ખાનગી બચાવના અધિકારના ઉપયોગમાં અપીલકર્તા અને તેની પત્નીને ઈજાઓ પહોંચાડી હતી. પરંતુ અહીં પણ જો એવું જણાય કે ઘટના અપીલકર્તાના ડેરા અને ટ્યુબવેલની નજીક બની હતી અને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ જે પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે મુજબ ખેતરમાં નહોતી બની, તો ફરિયાદ પક્ષના કેસનો પાયો જ નષ્ટ થઈ જશે. અગાઉ સૂચવ્યા મુજબ, લોહીના નિશાનની શોધ અને ડી.ડબ્લ્યુ. ૧નું નિવેદન બચાવ પક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે. ઘટનાસ્થળ બદલવાનું કારણ સ્પષ્ટ છે. જો ઘટના ત્યાં બની હોય અને વિવાદિત ખેતરમાં નહીં, તો તે દર્શાવે છે કે ફરિયાદ પક્ષનો સમૂહ આક્રમક હતો, અપીલકર્તા અને તેની પત્ની નહીં. આ પણ તર્કસંગત લાગતું નથી કે અપીલકર્તા પોતાની પત્ની અને ૧૩ વર્ષના છોકરાને સાથે લઈને ઘાતક શસ્ત્રોથી સજ્જ પુરુષો સાથે ઝઘડો કરવા વિવાદિત ખેતરમાં ગયો હોય. એ માનવું મુશ્કેલ છે કે તે પોતાની પત્ની અને પુત્રને હુમલાનો જોખમ ઊભો કરે. તેથી, બચાવ પક્ષનું વર્ણન સંભવિત જણાય છે. જો એવું હોય તો, ફરિયાદ પક્ષને આત્મરક્ષાનો

અધિકાર મળતો ન હતો. ત્યારબાદ અપીલકર્તા અને તેની પત્ની એ લાભનો દાવો કરી શકશે.૯. ઉપરોક્ત પુરાવાની સ્થિતિ પરથી એવું જણાય છે કે ઘટનાને લગતી બચાવ પક્ષની આવૃત્તિ સંભવિત છે અને તે અપીલકર્તાના ડેરા સાથે જોડાયેલા નળકૂવા નજીકથી લોહી મળ્યાના નિષ્કર્ષથી સમર્થિત છે. જ્યારે અદાલત સમક્ષ બે આવૃત્તિઓ હોય, ત્યારે જે આવૃત્તિ વાસ્તવિક પુરાવાથી સમર્થિત હોય તેને યોગ્ય રીતે સમજાવવામાં આવી ન હોય ત્યાં સુધી હળવાશથી બાજુ પર રાખી શકાય નહીં. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે નળકૂવા નજીકથી લોહી કેવી રીતે મળ્યું તેની કોઈ સ્પષ્ટતા કરી નથી અને તેમની મુજબ ઘટના જ્યાં બની હતી તે સ્થળેથી કોઈ લોહી મળ્યું નથી. આ ઉપરાંત, પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધવામાં થયેલ વિલંબની હકીકત તથા ફરિયાદ પક્ષનો કેસ ગોઠવવા માટે તેમાં વિલંબ કરવામાં આવ્યો હોવાની શંકા, અને વધુમાં, વિશેષ અહેવાલને ન્યાયાધીશ સમક્ષ તથા કેસના કાગળો હોસ્પિટલમાં મોકલવામાં થયેલ વિલંબ એ દર્શાવે છે કે તપાસ સંપૂર્ણપણે નિયમસર નહોતી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અમને લાગે છે કે નીચલી અદાલતે અપનાવેલો અભિગમ ન્યાયોચિત ઠરાવી શકાય તેમ નથી."

૧૭. ઉક્ત નિર્ણયમાં, જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે પરા–૯માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે જો નિષ્પક્ષ પુરાવો યોગ્ય રીતે સમજાવવામાં આવ્યો ન હોય તો તેને હળવાશથી અવગણી શકાય નહીં. આ કેસમાં, નિષ્પક્ષ પુરાવો આરોપી નં.૧–પતિની વિરુદ્ધ છે, અને તેથી, આ અવલોકનના પ્રકાશમાં તેનું અવલોકન કરવું આવશ્યક છે. તેથી, માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે લગ્નનો સમયગાળો બે માસનો છે તે હકીકત પર આધાર રાખીને નોંધપાત્ર ભૂલ કરી છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાને રદ કરવા માટે જે સિદ્ધાંતો નિરુપિત કર્યા છે, તે આ અદાલતને આરોપી નં.૧ના નિર્દોષ છૂટકારાના નિર્ણયને રદ કરવાની પરવાનગી આપશે.

૧૮. સર્વોચ્ચ અદાલતના એસ.એસ. છીના (ઉપરોક્ત) માં કરાયેલા અવલોકનો પરથી સ્પષ્ટ છે કે આત્મહત્યાના કૃત્યને પ્રેરિત કરવા અથવા તેમાં સહાય કરવા માટે આરોપી તરફથી કોઈ સકારાત્મક કૃત્ય વિના દોષસિદ્ધિ ટકી શકતી નથી. વિધાનમંડળની મનોરથા અને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત ન્યાયસિદ્ધાંત સ્પષ્ટ છે કે આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને દોષિત ઠરાવવા માટે ગુનો કરવા અંગે સ્પષ્ટ અપરીહાર્ય માનસિક તત્વ હોવું આવશ્યક છે. તેમાં એક સક્રિય કૃત્ય અથવા સીધું કૃત્ય પણ આવશ્યક છે, જેના કારણે મૃતકે અન્ય કોઈ વિકલ્પ ન જોતા આત્મહત્યા કરી હોય, અને તે કૃત્યનો ઉદ્દેશ્ય મૃતકને એવી સ્થિતિમાં મૂકવાનો હોવો જોઈએ કે જેમાં તે આત્મહત્યા કરવા માટે મજબૂર થાય.

તેથી, ઉપરોક્ત સંદર્ભિત સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણયના કસોટીપટ પર પણ, ફરિયાદ પક્ષ આરોપની સાબિતી પૂરતી રીતે રજૂ કરી શક્યો નથી કે આરોપીનું વર્તન એવું હતું કે જેના કારણે મૃતકનું મૃત્યુ થયું અને જે તેના પર આરોપરૂપે સ્થિર થઈ શકે.

૧૯. અપીલની સુનાવણીમાં, જે સિદ્ધાંતો આ અદાલતને નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલ અંગે માર્ગદર્શક તથા નિયમિત કરશે, તે સર્વોચ્ચ અદાલતે અનેક ચુકાદાઓમાં અત્યંત સંક્ષિપ્ત રીતે સમજાવ્યા છે. એમ.એસ. નારાયણ મેનન @ મણી વિ. રાજ્ય કેરળ અને અન્ય (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૩૯ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલમાં વડી અદાલતની સત્તાઓનું વર્ણન કર્યું છે. નિર્ણયના પરા-૫૪માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

> ૫૪. કોઈપણ સ્થિતિમાં, વડી અદાલતે તેને નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ તરીકે સ્વીકારી અપીલની સુનાવણી હાથ ધરી હતી, તો વાસ્તવમાં તે પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી રહી હતી. નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા સામે અપીલી સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ, વડી અદાલતે કાયદાના સુસ્થિર સિદ્ધાંતોનું ધ્યાન રાખવું જોઈતું હતું કે જ્યાં બે અભિપ્રાય શક્ય હોય, ત્યાં અપીલી અદાલતે નીચલી

અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ન જોઈએ.

૨૦. વધુમાં, ચન્દ્રપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય, જેનો અહેવાલ (૨૦૦૭) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૫ માં પ્રસિદ્ધ થયો છે, તેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચેના સિદ્ધાંતો પ્રતિપાદિત કર્યા હતા;

"૪૨. ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાંથી, અમારા વિચારપૂર્વકના મત મુજબ, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ વિરુદ્ધની અપીલનો વિચાર કરતાં અપીલી અદાલતની સત્તાઓ અંગે નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટ થાય છે;

[૧] અપીલ અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશનો આધાર બનેલા પુરાવાની સંપૂર્ણ સમીક્ષા, પુનર્મૂલવણી અને પુનર્વિચાર કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે.

[૨] ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ આવા અધિકારના પ્રયોગ પર કોઈ મર્યાદા, પ્રતિબંધ અથવા શરત મૂકતી નથી અને અપીલી અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે તથ્ય અને કાયદાના પ્રશ્નો બાબતે પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે.

[૩] "સબસ્ટેન્શિયલ ઍન્ડ કમ્પેલિંગ રીઝન્સ", "ગુડ ઍન્ડ સફિશિયન્ટ ગ્રાઉન્ડ્સ", "વેરી સ્ટ્રોંગ સર્કમસ્ટેન્સિસ", "ડિસ્ટોર્ટેડ કન્ક્લૂઝન્સ", "ગ્લેરિંગ મિસ્ટેક્સ", વગેરે જેવા વિવિધ પ્રયોગો, નિર્દોષ છૂટકારાની સામેની અપીલમાં અપીલી અદાલતની વિસ્તૃત સત્તાઓને મર્યાદિત કરવા માટે આશયિત નથી. આવા શબ્દપ્રયોગો અદાલતની પુરાવાની સમીક્ષા કરીને પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સત્તાને ઘટાડવા કરતાં, નિર્દોષ છૂટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવા પ્રત્યે અપીલી અદાલતની અનિચ્છાને ભારપૂર્વક દર્શાવવા માટે ભાષાની અલંકારિક શોભા વધુ છે.

[૪] જોકે, અપીલ અદાલતે આ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં આરોપીના હિતમાં દ્વિગુણ અનુમાન હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત મુજબ, કે સક્ષમ કાનૂની અદાલત દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિ નિર્દોષ માનવામાં આવે, તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન પ્રાપ્ત હોય છે. બીજું, આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો મળ્યા પછી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન નીચલી અદાલત દ્વારા વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને સશક્ત બને છે.

[૫] જો રેકોર્ડ પરની પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષો શક્ય હોય, તો અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં."

૨૧. આથી, આ સ્થિર સિદ્ધાંત છે કે અપીલ અધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે, જો પણ રેકોર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ન જોઈએ.

૨૨. રાજ્ય ઓફ ગોવા વિ. સંજય ઠક્કાન અને અન્ય.ના કેસમાં પણ, જેનો અહેવાલ (૨૦૦૭) ૩ એસ.સી.સી. ૭૫ માં પ્રસિદ્ધ થયો છે, સર્વોચ્ચ અદાલતે આવા કેસોમાં વડી અદાલતની સત્તાઓનું પુનરાવર્તન કર્યું છે. ઉક્ત નિર્ણયના પરા–૧૬માં, અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

૧૬. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે અપીલમાં અધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે અપીલ અદાલત સામાન્ય રીતે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં, જો સુધી નીચલી અદાલતનો અભિગમ કોઈ સ્પષ્ટ

ગેરકાયદેસરતાથી દૂષિત ન થયો હોય અને જે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવ્યું હોય તે કોઈ વાજબી વ્યક્તિ દ્વારા પણ પહોંચવામાં આવી શકે તેમ ન હોય અને, તેથી, તે નિર્ણયને તર્કવિરુદ્ધ ગણવાનો થાય. માત્ર એટલા માટે કે બે અભિપ્રાયો શક્ય છે, અપીલ અદાલત એવો અભિપ્રાય અપનાવશે નહીં, જે નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદાને ઉથલાવી દે. જોકે, જો અપીલ અદાલતનું એવું માનવું હોય કે નીચલી અદાલત દ્વારા પહોંચવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ તર્કવિરુદ્ધ છે અને અદાલતે કાયદામાં સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે તથા રેકોર્ડ મહત્વપૂર્ણ પુરાવાની અવગણના કરી છે, તો અપીલ અદાલતને પુરાવાનું પુનર્મૂલવણ કરવાનો અધિકાર છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, રેકોર્ડ પર મુકાયેલા સામગ્રીના આધારે ન્યાયસંગત નિર્ણય પર પહોંચવા અને કોઈપણ આરોપી તેના ઉપર મૂકાયેલા ગુનાના આચરણ સાથે સંકળાયેલો છે કે કેમ તે શોધી કાઢવા માટે પુરાવાનું પુનર્મૂલવણ કરવાનું અપીલ અદાલતનું કર્તવ્ય બને છે.

૨૩. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. રામ વીર સિંહ અને અન્ય (૨૦૦૭ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબ્લ્યુ. ૫૫૫૩) તથા ગિરજા પ્રસાદ (મૃતક) દ્વારા વારસદાર વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૦૭ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબ્લ્યુ. ૫૫૮૯)ના કેસોમાં પણ આવો જ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કર્યો છે. આથી, નિર્દોષ

છૂટકારાના આદેશ વિરુદ્ધ આ અદાલત જે સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, તે સુસ્થિર છે.

૨૪. લૂના રામ વિ. ભૂપત સિંહ અને અન્યના મામલે ((૨૦૦૯) એસ.સી.સી. ૭૪૯), સર્વોચ્ચ અદાલતે પરા–૧૦ અને ૧૧માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે;

> "૧૦. વડી અદાલતે નોંધ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષનું વર્ઝન સ્પષ્ટપણે વિશ્વસનીય નહોતું. કહેવાતા પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓમાંથી કેટલાકે કહ્યું હતું કે મૃતકનું મૃત્યુ આરોપીઓ પૈકી એક દ્વારા તેના પગના ઘૂંટાને વાળી દેવામાં આવવાથી થયું. અન્યોએ કહ્યું હતું કે તેનું ગળું દબાવીને હત્યા કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો હતો કે ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓને બસમાંથી બહાર ફેંકી દેવામાં આવ્યા હતા. પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર અને સાક્ષીઓની તપાસ કરનાર ડોક્ટરે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ચાલતી બસમાંથી કોઈ વ્યક્તિને બહાર ફેંકી દેવામાં આવે તે શક્ય નહોતું.૧૧. નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા સામેની અપીલના પરિમાણોને ધ્યાનમાં લેતાં, અમે આ અપીલમાં હસ્તક્ષેપ કરવા ઇચ્છુક નથી. વડી અદાલતનો અભિપ્રાય તર્કવિરુદ્ધ છે તેમ કહી શકાય નહિ અને પુરાવાના આધારે એ સંભવિત અભિપ્રાય છે."

૨૫. સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણય, મૂક્કીયા અને અન્ય વિ. રાજ્ય, પોલીસ નિરીક્ષક દ્વારા પ્રતિનિધિત, તમિલનાડુ (એ.આઈ.આર. ૨૦૧૩ એસ.સી. ૩૨૧) ના કેસમાં પણ, સર્વોચ્ચ અદાલતે અનુચ્છેદ-૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

> ૪. વિવાદિત નથી કે નીચલી અદાલતે, ફરિયાદ પક્ષ અને બચાવ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાની મૂલવણી કર્યા પછી, તેઓ સામે મૂકાયેલા આરોપોના સંબંધમાં આરોપીઓને નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલમાં, વડી અદાલતે, આક્ષેપિત આદેશ દ્વારા, ઉપરોક્ત નિર્ણયને ઉલટાવી દીધો અને આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ને કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં દોષિત ઠરાવ્યા તથા આજીવન સશ્રમ કેદની સજા ફટકારી. અપીલકર્તાઓના વકીલે ભારપૂર્વક રજૂ કર્યું કે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને દોષસિદ્ધિમાં ફેરવી વડી અદાલતે પોતાની અધિકારિતાની મર્યાદા ઓળંગી છે; તેથી, ચાલો નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ અપીલમાં વડી અદાલતની વ્યાપકતા તથા શક્તિનું વિશ્લેષણ કરીએ. આ અદાલતે નિર્ણયોની શ્રેણીમાં વારંવાર સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પ્રથમ અપીલ અદાલત તરીકે વડી અદાલત, નિર્દોષ

છૂટકારાના વિરુદ્ધની અપીલનું નિરાકરણ કરતી વખતે પણ, સમગ્ર પુરાવાનું પરીક્ષણ કરવા અને જરૂર પડે તો તેની પુનઃમૂલવણી કરવા માટે પણ અધિકૃત તથા બાધ્ય હતી; જોકે હસ્તક્ષેપ કરવાનો નિર્ણય લેતી વખતે અદાલતે ફક્ત રેકોર્ડ પરના પુરાવાના આધારે આરોપિતોના દોષ અંગે નિશ્ચિત આશ્વાસન મેળવવું જોઈએ, અને માત્ર એટલા માટે નહીં કે વડી અદાલત એક વધુ સંભવિત અથવા ભિન્ન દૃષ્ટિકોણ લઈ શકે. ઉપરોક્ત સિવાય, અપીલના વિચારણાના વ્યાપ અને ઊંડાણના પ્રશ્ન બાબતે, અપીલને તેમ જ સંભાળતી વખતે કોઈ ભેદભાવ કે અભિગમમાં તફાવત કલ્પાયેલો નથી, માત્ર એટલા કારણે કે એક અપીલ દોષસિદ્ધિ વિરુદ્ધ હતી અથવા બીજી નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધ હતી. [દ્રષ્ટાંતઃ રાજસ્થાન રાજ્ય વિ. સોહન લાલ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૫ એસ.સી.સી. ૫૭૩]

૨૬. નિર્દોષ છૂટકારાની અપીલોમાં એ પણ સ્થિર કાયદાકીય સ્થિતિ છે કે જ્યારે નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણો યોગ્ય અને સુસંગત જણાય, ત્યારે અપીલી અદાલતને ચુકાદો ફરી લખવાની કે નવાં કારણો આપવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. આ સિદ્ધાંત સર્વોચ્ચ અદાલતે રાજ્ય કર્ણાટક વિ. હેમારેડ્ડિ (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૧૪૧૭)ના કેસમાં પ્રતિપાદિત કર્યો છે, જેમાં નીચે મુજબ જણાવ્યું છે;

"... આ અદાલતે ગિરિજાનંદિની દેવી વિ. બિજેન્દ્રનંદિની ચૌધરી (૧૯૬૭) ૧ એસ.સી.આર. ૯૩:(એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૧૨૪) માં નોંધ્યું હતું કે પુરાવાના આધારે અપીલી અદાલતનું કર્તવ્ય પુરાવાનું પુનર્વર્ણન કરવાનું કે નીચલી અદાલત દ્વારા આપેલ કારણોને ફરી દોહરાવવાનું નથી; જેના ચુકાદા સામે અપીલ છે, તે અદાલતના કારણો સાથે સામાન્ય સહમતિ વ્યક્ત કરવી સામાન્ય રીતે પૂરતી ગણાય છે."

૨૭. તાજેતરના નિર્ણયમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે શિવાનારણાપ્પા અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય (જે.ટી. ૨૦૧૩ (૭) એસ.સી. ૬૬) માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

તે અપીલી અદાલત સમગ્ર પુરાવાનું પુનર્મૂલ્યાંકન કરવા સક્ષમ છે, તેમ છતાં અન્ય કેટલાક સિદ્ધાંતોનું પણ પાલન કરવાનું રહે છે અને એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી પડે છે કે નિર્દોષ છૂટકારો નિર્દોષતાની દ્વિગુણ ધારણાને જન્મ આપે છે.

૨૮. સર્વોચ્ચ અદાલતની પૂર્વોક્ત ટિપ્પણીઓ અને રેકોર્ડ પરથી ઉપસતી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, એવું કહી શકાય નહીં કે આરોપીઓ, વિશેષ કરીને આરોપી નં. ૨ થી ૪,એ મૃતકને આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાય તે માટે ક્રૂર વર્તન કર્યું હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતની પૂર્વોક્ત ટિપ્પણીઓના પ્રકાશમાં અને રેકોર્ડ પુરાવાનો વિચાર કરતાં, એવું કહી શકાય કે ફરિયાદ પક્ષે આરોપી નં. ૨ થી ૪ વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૮(એ) અને કલમ ૩૦૬ હેઠળનું અપરાધ સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યું છે. તેથી, આ અદાલતનું મંતવ્ય છે કે નીચલી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલો ચુકાદો અને આદેશમાં, આરોપી નં. ૨ થી ૪ અંગે, આ અદાલતની હસ્તક્ષેપ કરવાની આવશ્યકતા નથી.

૨૯. જ્યાં સુધી તથ્યોનાં નિષ્કર્ષોનો સંબંધ છે, તેટલા સુધી વિદ્વાન એ.પી.પી. એ એ સાબિત કરી શક્યા નથી કે આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ દ્વારા દહેજની કોઈ માગણી કરવામાં આવી હતી. તેમની બાબતે રજૂ કરાયેલ સાક્ષ્ય અપૂરતું છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતાં, અને કારણ કે સાક્ષ્ય અત્યંત અલ્પ છે, તેમને આક્ષેપિત ગુનાઓમાં દોષી ઠેરવી શકાય તેમ ન હતું. તેથી, આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ અંગેનો નિર્દોષ છૂટકારો પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. આથી આ અદાલતનું ધ્યાન આરોપી નં. ૧ને લાદવામાં આવેલ ભૂમિકા તરફ જાય છે. અવસાન પામેલા વ્યકતિના પિતાએ સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું છે કે લગ્ન પછી તેમણે રૂ. ૫,૦૦૦/- ચૂકવ્યા હતા. વધુમાં, આરોપી નં. ૧ દ્વારા આ રકમની

વારંવાર માગણી કરવામાં આવી હતી. એ બાબતનું સહાયક સાક્ષ્ય પણ છે કે અવસાન પામેલા વ્યકતિના લગ્નકાળ દરમિયાન તેમની પુત્રી દહેજની માગણી અંગે ફરિયાદ કરતી હતી. શ્રી પારીખ, આરોપી નં. ૧ના વિદ્વાન વકીલ, તેમની દલીલ હું સ્વીકારી શકતો નથી. રામૈયા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય (ઉપરોક્ત)નો નિર્ણય વર્તમાન મામલાના તથ્યોને લાગુ પડશે નહીં અને આરોપી નં. ૧ સામે આક્ષેપોના તત્ત્વો સ્થાપિત થાય છે, કારણ કે અવસાન પામેલા વ્યકતિના માતાપિતાએ તેણીને રૂપિયા આપ્યા હતા, જે આગળ આરોપી નં. ૧ને આપવાના હતા, માત્ર એટલા માટે કે આરોપી નં. ૧એ દહેજની માગણી કરી હતી.

૩૦. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલતનું મત છે કે નીચલી અદાલતે આરોપી નં. ૨ થી ૪ ને આક્ષેપિત ગુનાઓ માટે યોગ્ય રીતે નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો હતો. તેથી, આરોપી નં. ૨ થી ૪ બાબતેની અપીલ રદ થવાને પાત્ર છે. પરિણામે, આરોપી નં. ૨ થી ૪ બાબતેની અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને રદ કરવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને આદેશ આરોપી નં. ૨ થી ૪ બાબતે પુષ્ટિ પામે છે. આરોપી નં. ૨ થી ૪ ની જામીન અને જામીનનામા, જો કોઈ હોય તો, મુક્ત કરવામાં આવે છે. રીકાર્ડ અને કાર્યવાહી તત્કાળ સંબંધિત નીચલી અદાલતને પરત મોકલવામાં આવે.

૩૧. તેમ છતાં, આ તબક્કે, શ્રી પરીખ, આરોપી–પ્રતિપક્ષો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્ધાન વકીલે સમયની માગણી કરી છે. આરોપી નં. ૧, એટલે કે તેમના અસીલ, દોષસિદ્ધ થયેલ હોવાથી આઇ. પી. સી.ની કલમ ૪૯૮(એ) સાથે વાંચનીય કલમ ૩૦૬ હેઠળની સજાની સુનાવણી માટે તા. ૧૩.૦૨.૨૦૧૫ના રોજ આ અદાલત સમક્ષ હાજર રહેશે.

(કે.જે.ઠાકર, ન્યાયાધીશ)

રાકેશ/

The translation of this judgment has been provided by

M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER</u>: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.